

Härdrad & stolprad vid Göksten

Fornlämning L2020:3093, Eldsund 7:1, Härads socken, Strängnäs kommun,
Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning.

Järnålder

Ingeborg Svensson

Härdrad & stolprad vid Göksten

Fornlämning L2020:3093, Eldsund 7:1, Härads socken, Strängnäs
kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning.

Järnålder

Ingeborg Svensson

Sammanfattning

I slutet av juni och i början av juli år 2020 genomförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämning L2020:3093, Härads socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Förundersökningen genomfördes med anledning av att Strängnäs Solpark AB hade inlett arbetet med att uppföra en solcellspark i området.

Fornlämningen var registrerad som ett boplatsoområde och innehöll en lång snörrät linje med sjutton härdar tillsammans med spridda förekomster av skärvig och skörbränd sten samt ett fynd av ett hängbryne. Vid förundersökningen påträffades en rad med stolphål, vilken delvis sträckte sig parallellt med den sedan tidigare kända linjen av härdar. Stolphålsraden var cirka 140 meter lång och innehöll sammanlagt 30 anläggningar. Inga förhistoriska föremål eller andra typer av lager eller lämningar påträffades inom förundersökningsområdet. I samband med undersökningen daterades också två av härdarna genom ¹⁴C-analys. Dateringarna hamnade inom åldersintervallet yngre romersk järnålder-folkvandringstid/vendeltid.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Ingeborg Svensson
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2021

Innehåll

Sammanfattning 2

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte & metod 5

Syfte

Metod

Topografi & kulturmiljö 5

Resultat 9

En rad med stolphål

Undersökta anläggningar

Datering

Avslutande diskussion 10

Referenser 14

Arkiv

Administrativa uppgifter 15

Bilagor 16

Bilaga 1. Plan över anläggningar

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

Bilaga 3. Schaktbeskrivningar

Bilaga 4. Fyndlista

Bilaga 5. Strandnivåkartor

Bilaga 6. Vedartsanalys

Bilaga 7. ¹⁴C-analys

Bilaga 8. Konserveringsrapport

Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
Källa: Lantmäteriet.

Utgångspunkt

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2020-06-30-2020-07-03 genomfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämning L2020:3093, fastigheten Eldsund 7:1, Härads socken, Strängnäs kommun i Södermanlands län (se figur 3 & 4).

Förundersökningen utfördes med anledning av att Strängnäs Solpark AB hade inlett arbetet med att uppföra en solcellspark. Inledningsvis var tanken att byggnationen skulle anpassas så att fornlämningen med tillhörande fornlämningsområde inte skulle komma att påverkas. Under arbetets gång visade det sig dock inte vara möjligt. Fornlämningen L2020:3093 utgjordes av ett boplatansområde och hade påträffats inom området i samband med en arkeologisk utredning (Svensson 2020).

För att pröva möjligheten att ge Strängnäs Solpark AB tillstånd att använda en så stor del av fornlämningsområdet som möjligt, fattade Länsstyrelsen i Södermanlands län beslut om arkeologisk förundersökning (1st dnr 431-4750-2020). Beslutet fattades med stöd av 2 kapitlet 13 § i Kulturmiljölagen (1988:950). Ansvarig för kostnaden var Strängnäs Solpark AB. Undersökningsområdet uppgick till cirka 13 800 m² och var beläget i åkermark.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Ingeborg Svensson. Vid fältarbetet deltog även Lars Norberg. Båda är verksamma som arkeologer vid Sörmlands Arkeologi AB.

Tidigare undersökningar

Fornlämning L2020:3093 påträffades i samband med en arkeologisk utredning som Sörmlands Arkeologi AB genomförde under våren 2020.

Lämningen bestod av härdar på rad, spridd skärvig och skörbränd sten samt ett fynd av ett hängbryne i Eidsborgsskiffer. Raden av härdar sträckte sig i nordväst-sydöstlig riktning och den sammanlagda sträckan uppgick till cirka 60 meter.

Ingen av härdarna undersöktes vid tillfället, varför ingen av anläggningarna daterades. (Svensson 2020).

Syfte & metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att ta fram ett besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningen, det vill säga att fastställa fornlämningens utbredning inom arbetsområdet. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle länsstyrelsen omgående kontaktas för samråd.

Metod

För att avgränsa fornlämningen grävdes sökschakt med hjälp av grävmaskin inom det angivna undersökningsområdet. Sammanlagt uppgick schakten till en yta om cirka 1 555 m². Syftet var att spåra lämningar ej synliga ovan mark ej. I samband med sökschaktningen genomfördes inledningsvis även metalldetektering. Detekteringen gav ett relativt magert resultat i form av kapsyler, metallknappar, ståltråd, hästkosöm, oidentifierbara järnföremål och fyra kopparmynt. Mynten har tillvaratagits och konserverats, medan övrigt material kasserades efter att ha dokumenterats genom fotografering. Samtliga fynd mättes in med RTK/GPS.

Två av de tidigare konstaterade härdarna och ett av de stolphål som påträffades i samband med förundersökningen undersöktes till sin helhet för hand. Material för ¹⁴C-analys samlades in från de undersökta härdarna. Det undersökta stolphålet saknade dessvärre material för datering.

Samtliga påträffade anläggningar och sökschakt dokumenterades i plan genom inmätning (RTK/GPS) och beskrivning i text. De anläggningar som undersöktes lodfotograferades. Därutöver filmades den påträffade raden av stolphål med hjälp av en drönare (ett arbete som Strängnäs Solpark AB stod för under arbetets gång).

Samtliga sökschakt lades igen i samband med att fältarbetet avslutades. Fotografering utfördes genomgående under fältarbetets gång.

Analys & konservering

De analyser som använts är vedartsanalys och ¹⁴C-analys. Vedartsanalysen har utförts av Erik Danielsson på Vedlab. Syftet var att identifiera träslag samt att minimera risken att ¹⁴C-datera träkol med hög egenålder (se bilaga 6).

¹⁴C-analysen har genomförts av Karl Håkansson/Lars Beckel på Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet. Analysen syftade till att datera de anläggningar som undersöktes (se bilaga 7).

Fyra mynt som påträffades i samband med metalldetekteringen har skickats till konservering. Konserveringsarbetet har genomförts av Max Jahrehorn, Oxider AB (se bilaga 8).

Topografi & kulturmiljö

Fornlämning L2020:3093 är belägen strax öster om Näsbyholm mellan Härads socken och Strängnäs. Terrängen utgörs av åkermark och lämningen ligger på en naturligt plan yta strax öster om ett till delar skogsbeväxt stenbundet höjdparti. Åkermarken sluttar svagt mot

sankare våtmarkspartier i norr och nordöst. Höjden över havet ligger mellan cirka 6 och 7 meter och jordarten utgörs av postglacial lera (Jordartsskartan. Ser Ae. 10 H Strängnäs NV). Under järnålder och in i tidig medeltid låg området strategiskt beläget på södra sidan av det sund som då skiljde Fogdön från fastlandet (se bilaga 5). Att området var betydelsefullt märks bland annat i fornlämningsbilden på båda sidor om den dåtida farleden.

Inom det högre liggande terrängpartiet väst- och nordväst om fornlämningen återfinns den närmast belägna fornlämningsmiljön i form av ett gravfält, en runsten, en by- och gårdstomt, ett par husgrunder och några ensamliggande stensättningar. På baksidan av höjdpartiet ligger säteriet Näsbyholm.

Gravfältet (L1984:2828) ligger på en udde vänd mot nordöst och innehåller ett tiotal gravar i form av runda stensättningar och ett par resta stenar. Längst ut på udden i nordöst finns också en vikingatida runristning på ett stort flyttblock som går under namnet *Göksten* (L1984:2827/Sö 327). Ristningen anspelar på samma motivvärld som den så kallade Sigurdsristningen, men har inget språkligt budskap att förmedla. Gökstenen tros ha fått sitt namn av de fågelliknande figurer som finns ristade på stenen och denna har sedan i sin tur gett namn åt gården Göksten (Källström 2009, s. 53ff). Lämningarna efter gården utgörs av ett par husgrunder och en källargrund (L1983:9606), vilka är belägna

söder om gravfältet. Ytterligare husgrunder finns också registrerade väster och sydväst om by- och gårdstomten (L1983:9392 & L1983:9660). Säteriet Näsbyholm bildades i mitten av 1600-talet, då Näsby lades samman med Holm. Under 1700-talets första hälft inkorporerades även Göksten i säteribildningen och från år 1758 gjordes säteriet till fideikommiss (Almquist 1935, s. 495f & 599f). Samtliga gårdsnamn har medeltida belägg från 1400-talet, *Göksteen* år 1471, *Holm vid Naesby* år 1441 och *Naesby* år 1405 (Lovén, C. 2020, s. 86 & 89).

På Fogdön, som ligger norr om det tidigare sundet och undersökningsområdet, finns ytterligare gravar- och gravfältsmiljöer. Lämningarna går till stora delar att knyta till gårdar med namn som till exempel *Vältesta*, *Plångsta* och *Mälby*, ortnamn som liksom gravfälten kan kopplas till järnålder (se tex Vikstrand 2013). I sammanhanget kan även ett fynd av en vikingatida armring av guld vid gården Kinger också nämnas (Historiska museet invnr. 24417 & L1982:1250 i KMR). Enligt uppgift ska föremålet ha påträffats i samband med att strandnära betesmarker togs upp för odling (Stenberger 1951).

I ett övergripande perspektiv kan också det tidigare delundersökta grav- och boplatsoområdet vid Lunda omnämnas (L1983:1424). Här undersöktes i början av 2000-talet bland annat en hallbyggnad med fynd av guldfigurer och en gravlund (Andersson &

Figur 2. Vy över undersökningsområdet mot nordöst. I bakgrunden syns en del av solpanelerna som ingår i solcellsparken. Foto: Lars Norberg 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Utdrag ur Terrängkartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
Källa: Lantmäteriet

Skyllberg 2008). Platsen är belägen vid på- och avfarterna till dagens E20, cirka en kilometer östsydöst om L2020:3093.

Resultat

Genom den arkeologiska förundersökningen har fornlämningen avgränsats åt norr, nordöst och öst inom det område som skulle bebyggas med solpaneler. Fornlämningens storlek uppgår till cirka 174 x 40-60 meter.

I samband med den arkeologiska förundersökningen framkom en rad med stolphål, vilken gick nordöst om och delvis parallellt med den sedan tidigare kända härdraden (se Tidigare undersökningar). Inga förhistoriska föremål eller andra typer av lager och lämningar påträffades i samband med det arkeologiska fältarbetet.

Förundersökningen gav också möjlighet att samla in material för ^{14}C -analys i syfte att datera fornlämningen. Av den anledningen undersöktes två av de tidigare påträffade härdarna (A2 & A3) och ett av stolphålen (A21).

En rad med stolphål

Stolphålsraden var cirka 140 meter lång och innehöll sammanlagt 30 anläggningar. Raden sträckte sig i nordväst-sydöstlig riktning och i sydöst gick den parallellt med den tidigare påträffade linjen av härdar. Avståndet mellan de båda raderna var mellan cirka 10 och 20 meter, där det längsta avståndet återfanns i sydöst och det kortaste i nordväst (se figur 6 & bilaga 1).

Stolphålen var mellan cirka 0,30 och 1 meter i diameter och syntes i plan som rundade stensamlingar. Vissa hade skadats av plöjning och var därför något utdragna. I vissa fall återstod endast en eller ett par stenar. Inga tydliga mörkfärgningar kunde urskiljas i anslutning till stensamlingarna, något som delvis kan bero på det torra och soliga vädret i kombination med att jordarten utgjordes av lera. Avståndet mellan stolphålen uppgick till cirka 5 meter (mätt från mitten av respektive anläggning). Nordöst om raden påträffades ytterligare ett stolphål (A48 schakt 974) som inte ingick i någon urskiljbar struktur.

För detaljerad information och beskrivningar av stolphålen, se bilaga 1 och 2.

Undersökta anläggningar

Urvalet av vilka härdar som undersöktes styrdes till stor del utifrån vad som var mest tidseffektivt. Därutöver eftersträvades även en viss variation i lämningarnas utseende och storlek. Båda härdarna var belägna i den sydöstra delen av ett och samma utredningsschakt, men låg med ett visst avstånd från varandra (se figur 6 & bilaga 1). A3 var lite drygt en meter i diameter

och syntes tydligt i plan som en samling av skärvig och skörbränd sten med inslag av kol och sot. A2 var betydligt mer diffus till sin karaktär och mindre till ytan. Den senare blev dock tydligare och väl avgränsad i samband med att den undersöktes arkeologiskt.

Båda härdarna innehöll relativt rikligt med skörbrända och skärviga stenar samt hade ett mer eller mindre stort inslag av kol och sot. A2 hade en skålformad botten, var 0,25 meter djup och innehöll en tydlig kollins under fyllningen av skärvig sten. A3 hade en oregelbunden botten, var 0,15 meter djup och innehöll fläckvisa koncentrationer av kol och sot (se bilaga 2). Variationen kan möjligen avspegla en skillnad i funktion. För beskrivning av de härdar som kvarligger hänvisas till rapporten över den arkeologiska utredningen (Svensson 2020).

Det undersökta stolphålet (A21) var beläget i den nordvästra delen av raden (se figur 6 & bilaga 1). Anläggningen bedömdes utifrån form och utseende i plan som en lämplig representant för stolphålsraden i stort. Stolphålet syntes i plan som en väl avgränsad samling av rundade och kantiga stenar. Till formen var det rundat och cirka 0,90 meter i diameter. Djupet uppgick till cirka 0,40 meter och nedgrävningen för stolpen hade raka sidor och rundad botten. Fyllningen utgjordes, utöver stensamlingen, av gråbrun lera. Inga fynd eller rester av organiskt material kunde konstateras i samband med undersökningen (se bilaga 2).

Datering

De undersökta härdarna har genom ^{14}C -analys av kol från anläggningarna daterats till 327-433 respektive 428-574 AD (kalibrerad ålder 2 sigma 95,4 %). Vad gäller det förstnämnda resultatet ligger intervallet med högst sannolikhet inom perioden 327-433 AD (se bilaga 7). Raden med härdar hör således hemma i tidsperioden *yngre romersk järnålder - folkvandringstid/vendeltid*.

Det undersökta stolphålet kunde dessvärre inte dateras eftersom inget organiskt material återfanns för analys. Det fanns inte heller någon möjlighet att hinna undersöka ytterligare anläggningar i stolphålsraden, då det huvudsakliga syftet med förundersökningen prioriterades inom den tidsram som fanns för uppdraget.

Bedömningen är ändå att raden med stolphål och härdar förhåller sig till varandra och att de därför har en koppling sinsemellan. De kan vara samtida, men det kan också röra sig om en äldre och en yngre struktur inom järnåldersavsnittet. Ett tidigare fynd av ett hängbryne i Eidsborgsskiffer talar möjligen för att det kan förhålla sig på det sättet (Svensson 2020, Kresten 1994, Nymoen 2007-2009, se Gustafsson 2016, s. 150).

I tillgängligt historiskt kartmaterialet över området finns inget som antyder att stolphålsraden hänger ihop med yngre historiska strukturer i landskapet, som till exempel gränser/hägnader mellan ägor eller vägsträck-

ningar (LMS C33-41:2 år 1748 & C33-41:3 år 1750 RAK id J112-74-19 & J112-74-14 år 1897/1901).

Avslutande diskussion

Långa linjära strukturer av stolphål, utan någon koppling till boplotsaktiviteter, förekommer på ett antal platser runt om i landet. Ibland tillsammans med rader av härdar och/eller nedgravningar. Exempel finns från Gamla Uppsala, Anundshög i Västmanland och från några platser i Skåne, där Färlöv och Degeberga särskilt kan omnämnas (Wikborg & Göthberg 2017, Sanmark & Semple 2011, Björk & Wickberg 2013). Andra lokaler som brukar lyftas fram i sammanhanget är Tomtebod och Rösaring i Stockholm län (Hamilton 2003, Bratt & Andersson 2000). Ytterligare ett exempel från de senaste åren är den rad med kraftiga stolphål som framkom i samband med en schaktningsövervakning vid Forsby och Hedströmmen i Västmanland (Berger 2019).

Längderna på raderna varierar mellan cirka 20 och hela 860 meter (Gamla Uppsala). I vissa fall är de egentliga utsträckningarna fortfarande okända, då det inte funnits möjlighet att avgränsa lämningarna inom ramen för de arkeologiska uppdragen (Wikborg & Göthberg 2017 s. 325 & Berger 2019). Detsamma gäller för de

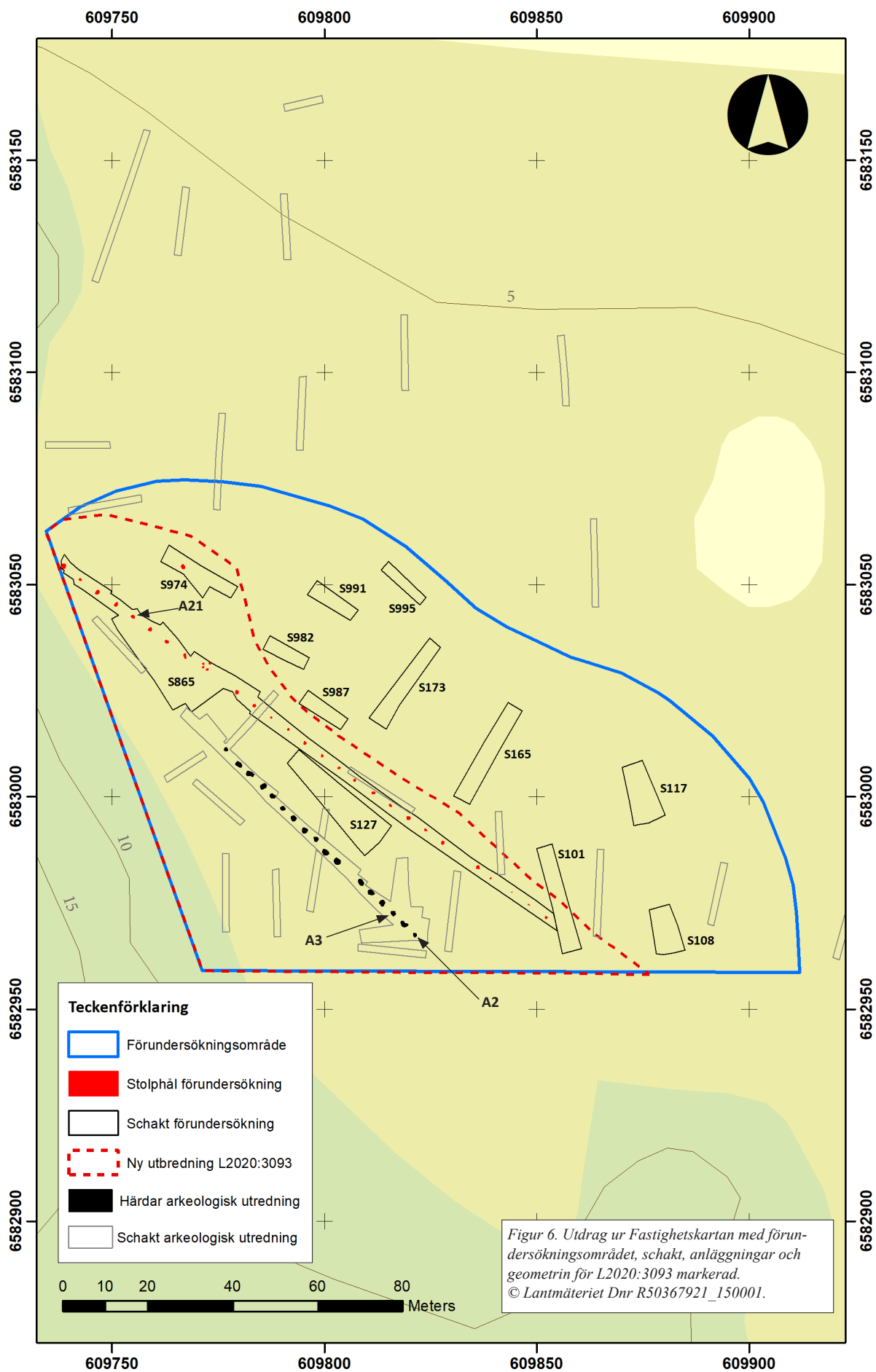
två raderna vid Näsbyholm. Dateringarna av de linjära strukturerna är relativt samstämmiga och de knyts ibland till romersk järnålder, men ofta till folkvandringstid/vendeltid (Björk & Wickberg 2013, s. 98ff, Wikborg & Göthberg 2017, s. 325). De förslag på tolkningar som har redovisats handlar om att de snörräta linjerna av anläggningar kan ses som avgränsningar av särskilda områden (tex. tingsplatser) eller att de markerar vägsträckningar/kommunikationsleder av betydelse i landskapet. De har också tolkats som väderstrecksanvisningar kopplade till årstider och kalendrar samt i rituella termer (Björk & Wickberg 2013 & 2015, Sanmark & Semple 2011, s. 35f, Beronius-Jörpeland m. fl 2013 se Wikborg & Göthberg 2017, s. 314 & 335, Thörn 1996, s. 140).

Till den här gruppen med härdar och stolphålsrader kan nu också de linjära strukturerna vid Näsbyholm läggas. Något som ligger fornlämningen vid Näsbyholm lite i fatet är att så få anläggningar i raderna har undersökts och att underlaget för en diskussion angående dess betydelse därför blir något magert. En översiktlig jämförelse med övriga kända lokaler låter sig ändå göras och ur ett övergripande perspektiv finns både likheter och olikheter.

Stolphålens storlek i plan är till exempel betydligt mindre än de som har undersökts vid Gamla Uppsala, Degeberga och Forsby. Här uppgår nedgravningarna

Figur 5. En del av stolphålsraden fotograferad mot nordväst. Stolphålen har sprejats med vatten inför fotograferingen. Stolphålet närmast i bild är A40. Foto: Lars Norberg 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

för stolparna till mellan cirka 0,90 och 2,6 meter (Wikborg & Göthberg 2017, s. 325, Berger 2019, s. 37) medan de vid Näsbyholm varierar mellan 0,30 och lite drygt 1 meter. Stolparna som en gång stått här har således haft en betydligt mindre dimension och inte varit lika monumentala som i ovan nämnda exempel. Däremot överensstämmer avståndet mellan stolparna på ett ungefär med ett par av de sedan tidigare kända lokalerna (Wikborg & Göthberg 2017, s. 325).

Dateringen av härdarna korresponderar väl med den gängse åldersbestämningen av den här typen av linjära strukturer, det vill säga yngre romersk järnålder och tidperioden folkvandringstid-vendeltid (Wikborg & Göthberg 2017, s. 325). Vid Näsbyholm har dessvärre inte någon av anläggningarna i stolphålsraden daterats, vilket gör att dess ålder fortfarande är något oklar. I Degeberga finns exempel på stolprader som har anlagts i anslutning till äldre hädrader medan andra har uppförts utan att ha den kopplingen (Björk & Wickberg 2015, s. 251ff). Då fornlämningen vid Näsbyholm ligger på relativt låga nivåer över dagens havsnivå finns ändå en bakre gräns för när lämningen kan ha uppförts (se bilaga 5). Huruvida de båda strukturerna varit samtida eller om de har avlöst varandra i tid får vara osagt, då båda alternativen är möjliga utifrån dagens kunskapsläge.

Det finns ett antal gemensamma nämnare som brukar framhållas för lokaler med olika typer av linjära konstruktioner. En sådan är att lämningarna verkar ha en relation till kommunikationsleder i landskapet. Det kan röra sig om forntida färdleder både över vatten och på land eller vägsträckningar med kontinuitet in i historisk tid (Wikborg & Göthberg 2017, s. 325).

Lämningarna vid Näsbyholm har haft ett strandnära läge intill en vik och en vattenled som under yngre järnålder var av stor betydelse. Raderna sträcker sig mot nordväst och det sund som en gång skiljde fastlandet från Fogdön. Samtidigt utgör de också en gräns mellan viken i nordöst och landområdet i sydväst (se bilaga 5). Om de båda linjära strukturerna betraktas som markeringar för en vägsträckning som leder mot ett specifikt mål i nordväst, blir den naturliga frågan vad som utgjorde målet. Här finns dels ett mindre gravfält med ett tiotal runda stensättningar och ett par resta stenar (L1984:2828), dels en runristning på ett stort flyttblock, L1984:2827/Sö327 (KMR).

Utifrån de yttre gravformerna på gravfältet kan det generellt dateras till äldre järnålder, men utifrån det topografiska läget bör det i så fall röra sig om den yngre delen av tidsperioden i fråga (ca 300-500 e.

Figur 7. Runristningen på flyttblocket vid Näsbyholm går under namnet Göksten (Sö327/L1984:2827). Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Kr). Här finns det således en tidsmässig koppling till åtminstone raden med härdar. Runristningen på den så kallade Gökstenen daterats däremot till yngre järnålder och tidsperioden 720-1100 e. Kr (Söktjänsten Runor Sö 327). En tanke är att det stora flyttblocket, oavsett runristningen, bör ha varit ett väl synligt landmärke i landskapet. Kan det ha markerat en hållpunkt för någon form av reguljär överfart mellan fastlandet och Fogdön eller haft någon annan form av maritim funktion?

Om de långa raderna med anläggningar istället ska ses i avgränsande termer blir följdfrågan istället vad som döljer sig i terrängen väster om förundersökningsområdet. Här ligger lämningar efter gården Göksten, vilken omnämns under medeltid, men som också kan ha kontinuitet bakåt i tid. Här finns framtida möjligheter att påträffa lämningar som kan bidra med kunskap om vilken funktion och betydelse de linjära konstruktionerna vid Näsbyholm en gång har haft.

Ytterligare en sak som brukar framhållas som ett gemensamt drag för den här typen av platser är att de ligger i fornlämningsmiljöer som kan betraktas som centralplatser under järnåldern. Utmärkande för sådana miljöer är till exempel lämningar i form av storhögar, tingshögar och tingsplatser, lämningar efter hallbyggnader, fynd av

guldföremål, silverskatter och runstenar. I Mälardalen kan Anundshög och Gamla Uppsala nämnas som tydliga exempel (Wikborg & Göthberg 2017, s. 326 ff).

Lite drygt en kilometer sydöst om de linjära strukturerna vid Näsbyholm, där dagens E20 nu går fram, fanns vid tiden för härdradens brukningstid en gård med tillhörande hallbyggnad och en gravlund (L1983:1424). Hallbyggnadens brukningstid har delats in i två huvudsakliga tidsperioder nämligen 300-450 e. Kr (yngre romersk järnålder- tidig folkvandringstid) och 450-650 e. Kr (folkvandringstid-tidig vendeltid). Till hallbyggnaden hör också fyndet av tre unika figuriner, varav en i solitt guld (Skjellberg 2008, s. 12ff, Andersson 2003, Historiska museet invnr. 34914:27335, 34914:30293, 34914:6923). I den närliggande lunden påträffades, utöver brända ben, harts och bränd lera även pärlor, keramik och eggverktyg (mestadels knivar & pilspetsar). Lunden har tolkats som en rituell plats som varit i bruk under en väldigt lång period, med den mest vitala perioden mellan år 300 och 700 e. Kr, det vill säga i stort sett samtidigt med hallbyggnaden (Andersson 2008, s. 79 f & 99ff).

Till delvis samma brukningstid kan nu också raden med härdar och eventuellt även stolphålsraden vid Näsbyholm knytas.

Figur 8. De tre figurinerna som påträffades vid undersökningen av hallbyggnaden i Lunda (SHM invnr 34914). Foto: Gabriel Hildebrand, Statens Historiska Museum. © Creative Commons Licens (CC by 2,5 SE) <https://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/>

Referenser

- Almquist, Johan. Axel. 1935. *Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden. Med särskild hänsyn till proveniens och säteribildning. Nyköpings län och livgedingets Södermanlandsdel. Del 2. Band 2. Säterier.* Stockholm.
- Andersson, Gunnar. 2003. Gudarnas gård. Tre fallosfigurer från Lunda i Strängnäs socken, Södermanland. *I: Fornvännen 2003 (98):2.* Stockholm.
- Andersson, Gunnar. 2008. Pärlor för svin - den heliga lunden och rituell praktik i Lunda. *I: Gestalter och gestaltningar. Om tid, rum och händelser på Lunda.* Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologisk undersökningar.
- Andersson, Gunnar & Skyllberg, Eva. 2008. *Gestalter och gestaltningar. Om tid, rum och händelser på Lunda.* Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologisk undersökningar.
- Berger, Åsa. 2019. *Stolpar i rad - Vid vad?* Arkeologisk delundersökning av fornlämning L2019:403, L2019:405, L2019:406 och L2019: 7529 inom Forsby 3:19, Köpings socken och kommun, Västmanlands län. *Arkeologikonsult Rapport 2020:3256*
- Beronius Jörpeland, Lena, Göthberg, Hans, Seiler, Anton & Wikborg, Jonas. 2013. Monumentala stolprader i Gamla Uppsala. *I: Fornvännen 2013:4.*
- Björk, Tony & Wickberg, Ylva. 2013. Linear Iron Age monuments at Degeberga in Scania and elsewhere in Sweden Evidence for a radical transformation of the ritual landscape *I: Fornvännen 2013:2.* Stockholm.
- Björk, Tony & Wickberg, Ylva. 2015. Rows of wooden pillars. Continued fieldwork at the Degeberga linear monument, with further parallels and societal implications *I: Fornvännen 2015:4.* Stockholm.
- Bratt, Peter & Andersson, Kjell. *Arkeologiska undersökningar vid Rösaring.* Sanda och Stora Ekeby, Låssa socken, Upplands-Bro kommun, Uppland. *Stockholms läns museum Rapport 2000:11.* Stockholm.
- Gustafsson, Patrik. 2016. Stenföremål. *I: Båthus, stadsgårdar och stadsliv i Nyköping 650–1700. Arkeologisk undersökning Södermanland, Nyköpings stad och kommun, kvarteret Åkroken 3 och 4, Nyköping 231:1. Statens historiska museer, Rapport 2016:77.* Stockholm.
- Hamilton, John. 2003. *Tomtebodagravfältet.* Uppland, Solna socken, Polisen 2, RAÄ 39. Arkeologisk förundersökning och undersökning. UV Mitt, Dokumentation av fältarbetsfasen Rapport 2003:8. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Stockholm.
- Historiska museets digitala samlingar* - www.historiska.se/data/?invnr=24417
- Historiska museets digitala samlingar* - www.historiska.se/data/?invnr=34914:27335
- Historiska museets digitala samlingar* - www.historiska.se/data/?invnr=34914:30293
- Historiska museets digitala samlingar* - www.historiska.se/data/?invnr=34914:6923
- Jordartsskartan. Ser Ae. nr 60. Geologiska kartbladet 10 H Strängnäs NV. Sveriges Geologiska Undersökningar, SGU. Stockholm 1984.* (www.sgugeolagret.se/GeoLagret/)
- KMR - Kulturmiljöregistret. Datauttag 20201215, Strängnäs kommun (<https://www.raa.se/hitta-information/fornreg/for-yrkesanvandare-i-fornreg/geodata-datauttag-yrkesanvandare/>)
- Kresten, Peter. 1994. *Stenmaterial från Sigtuna – en preliminär genomgång.* Uppland, Sigtuna stad, kvarteret Trädgårdsmästaren 9 & 10. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Uppsala. *Geoarkeologiskt laboratorium. Analysrapport 1994:7.*
- Källström, Magnus. 2009. *Från Berga till Göksten. I: Hugget i sten - för evigheten.* Red. Kerstin Cassel. Sörmlands museums förlag. Nyköping.
- LMS. Lantmäteristyrelsens arkiv (www.lantmateriet.se/)
- Lovén, Christian. 2020. *Det medeltida Sverige. Band 2 Södermanland. 7. Åkers härad, Strängnäs stad.* Riksarkivet, Stockholm.
- Nymoen, Pål. 2007-2009. *Miljöövervakning, kulturminner i Telemarkvassdraget. Norsk Sjøfartsmuseum Rapport 2007, 2008 och 2009.*
- RAK. Rikets allmänna kartverks kartarkiv (www.lantmateriet.se/)
- Sanmark, Alexandra & Semple, Sarah. 2011. *Tingsplatsen som arkeologiskt problem. Etapp 3: Anundshög. Arkeologisk provundersökning – forskning. TAP Field Report No 3.* Orkney.
- Skyllberg, Eva. 2008. Gudar och glasbägare - järnåldersgården i Lunda. *I: Gestalter och gestaltningar. Om tid, rum och händelser på Lunda.* Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologisk undersökningar.

Stenberger, Mårten. 1951. Guldarmringen från Vansö. I: *Fornvännen* 1951. Stockholm.

Strandnivåkarta för 1000 år sedan (950 CalAD). Sveriges geologiska undersökning (SGU). (http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html)

Strandnivåkarta för 1500 år sedan (450 CalAD). Sveriges geologiska undersökning (SGU). (http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html)

Strandnivåkarta för 2000 år sedan (50 CalBC). Sveriges geologiska undersökning (SGU). (http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html)

Svensson, Ingeborg. 2020. *Solcellspark vid Näsbyholm*. Eldsund 7:1, Härads socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Arkeologisk utredning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2020:10*. Nyköping.

Söktjänsten Runor - <https://app.raa.se/open/runor/search>

Thörn, Raimond. 1996. Ritueella eldar. Linjära, konkava och konvexa spår efter ritualer inom nord- och centraleuropeiska brons- och järnålderskulturer. I: *Religion från stenålder till medeltid. Artiklar baserade på Religionsarkeologiska nätverksgruppens konferens på Lövstadbruk den 1-3 december 1995*. Red. K. Endahl & A. Kaliff. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 19.

Vikstrand, Per. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälardalen*. Institutet för Språk och folkminnen. Uppsala.

Wikborg, Jonas & Göthberg, Hans. 2017. Stolpraderna i landskapet – det vendeltida stolpmonumentet och dess paralleller. I: *at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Statens Historiska Museum Rapport 2017:01*.

Arkiv

Lantmäteriet, Historiska kartor, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) (www.lantmateriet.se)

Akt nr C33-41:2. Geometrisk avmätning av Näsby och Gökstens säteris åker och äng, Härads socken, Södermanlands län. Upprättad av Anders ii Mörn år 1748.

Akt nr C33-41:3. Mätning Näsbyholm 1, Härads socken, Södermanlands län. Upprättad av Adam Vadman år 1750.

Lantmäteriet, Historiska kartor, Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK) (www.lantmateriet.se)

Häradsekonomiska kartan, Härad, år 1897-1901, Södermanlands län. RAK id: J112-74-19

Häradsekonomiska kartan, Vansö, år 1897-1901, Södermanlands län. RAK id: J112-74-14

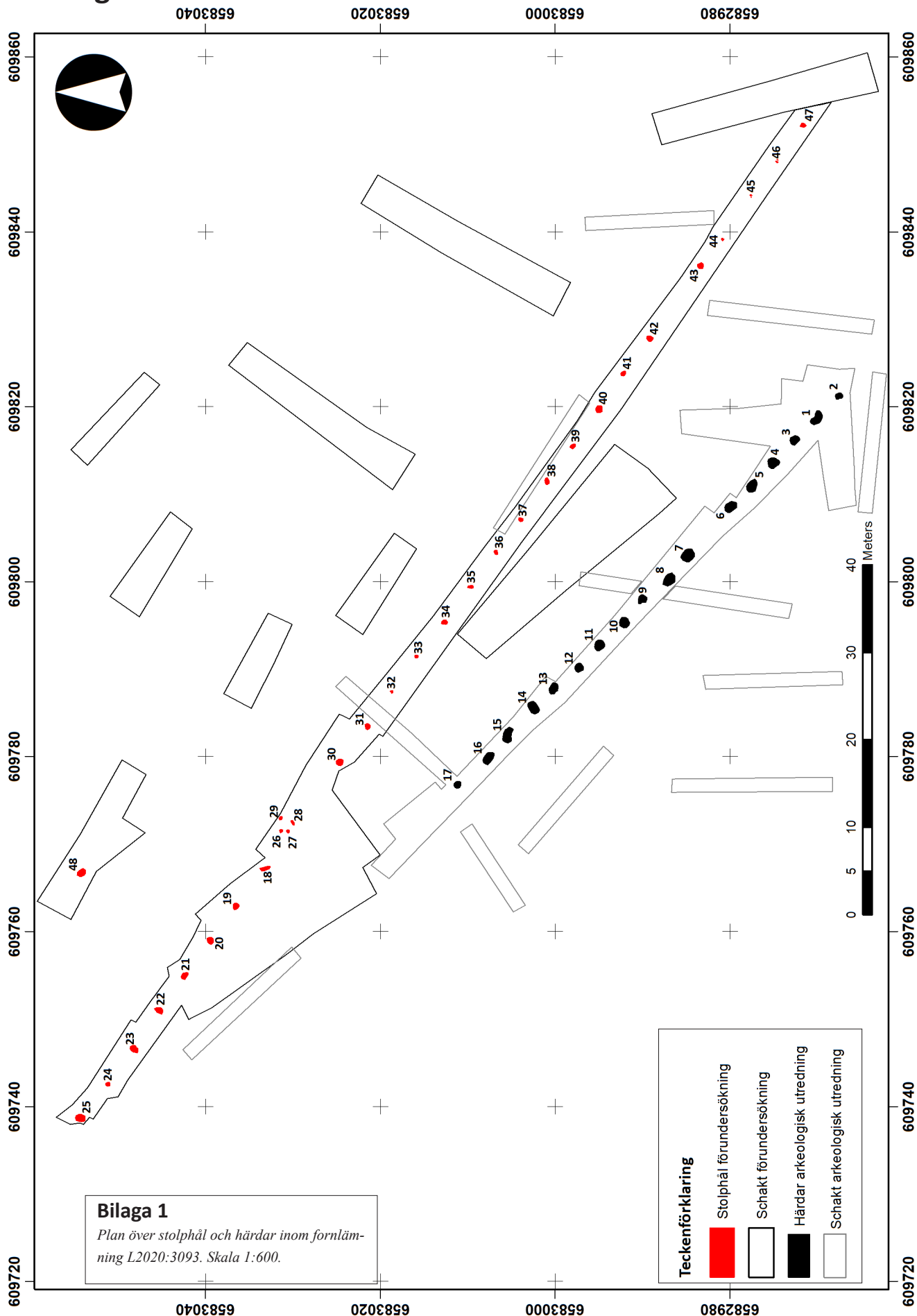
Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2022
Länsstyrelsens dnr: 431-4750-2020
Tid för undersökningen: 2020-06-30 - 2020-07-03
Personal: Lars Norberg & Ingeborg Svensson
Belägenhet: N (x) 6583010 E (y) 609804
Koordinatsystem: SWEREF99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökningsområde: ca 13 800 m²
Undersökt yta: ca 1 555 m²

Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

Fynd med nr 100, 163, 182 & 183 förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i avvaktan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

Anläggning 2, Hård

Storlek: 0,80 x 0,50 m

Djup: 0,25 m

Belägenhet: N 6582967,538 E 609821,257 Z 6,83

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning: Syntes i plan som en ovalt formad grå mörkfärgning med inslag av kol, sot och skärvig sten i ytan. I profil var anläggningen skålformad. Fyllningen utgjordes av en tät stenpackning av skärvig och skörbränd sten, 0,05-0,15 m st, samt kol och sot. Under stenmaterialet var en svart kollins, ca 0,04 m tj. Nedgrävd i gulgrå lera.

¹⁴C prov: Ua 67451

Vedartsanalys: Ek

Datering: 256-528 AD kalibrerad ålder 2 sigma 95,4 %

Lodfoto A2 före undersökning.

A2 i samband med undersökning. Foto från SSV.

A2 undersökt & borttagen. Foto från Ö.

A3, Hård

Storlek: 1,20 x 1,14 m

Djup: 0,15 m

Belägenhet: N 6582972,502 E 609816,179 Z 6,90

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning: Anläggningen syntes efter rensning som en oval något oregelbunden gråbrun mörkfärgning. I ytan syntes rikliga mängder skärviga och skörbrända stenar, ca 0,05-0,20 m st. Ställvisa fläckar av sot och kol. Centralt genom anläggningen syntes en 0 1-0,15 m br och 0,05 m dj fördjupning vilken sannolikt är ett plogspår. Vid rensning framkom ytterligare sotfläckar och skörbrända stenar. Utöver skörbränd sten utgjordes fyllningen av gråbrun lera. I botten något rikligare mängder kol och sot fördelat på tre koncentrationer. Oregelbunden botten. Nedgrävd i gulgrå lera.

¹⁴C prov: Ua 67452

Vedartsanalys: Gran

Datering: 327-433 AD kalibrerad ålder 2 sigma 95,4 %

Lodfoto A3 före undersökning.

A3 i samband med undersökning. Foto från VSV.

A3 undersökt och borttagen. Foto från VSV.

A18, Stolphål

Storlek: 1,13 x 0,40 m

Belägenhet: N 6583033,393 E 609767,257 Z 6,65

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av ca 0,15-0,30 m st stenar. Stenarna hade dragits ut i samband med plöjning och låg som på en rad. Omgivet av gulgrå lera.

A18 i plan. Foto från SÖ.

A19, Stolphål

Storlek: 0,83 x 0,65 m

Belägenhet: N 6583036,617 E 609762,890 Z 6,58

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av rundade och kantiga stenar, ca 0,15-0,30 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A19 i plan. Foto från SÖ.

A20, Stolphål

Storlek: 0,75 x 0,70 m

Belägenhet: N 6583039,489 E 609758,961 Z 6,60

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av rundade och kantiga stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A20 i plan. Foto från SÖ.

A21, Stolphål

Storlek: 0,95 x 0,90 m

Djup: 0,38 m

Belägenhet: N 6583042,490 E 609755,022 Z 6,59

Status: Undersökt och borttaget

Beskrivning: Anläggningen syntes efter rensning som en rundad, något oval, tät samling av rundade och kantiga stenar, ca 0,10,-0,25 m st. Fyllningen bestod av gråbrun lera samt rikliga mängder rundade, kantiga och skarpkantade stenar, ca 0,1-0,3 m st. Anläggningen var nedgrävt i grå lera (undergrund) som i övrigt var helt fri från sten. Inga fynd eller rester av organiskt material påträffades.

Lodfoto A21 före undersökning.

Lodfoto A21 i samband med undersökning.

A21 undersökt och borttagen. Foto från SÖ.

A22, Stolphål

Storlek: 0,96 x 0,62 m

Belägenhet: N 6583045,389 E 609751,010 Z 6,59

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad stensamling av rundade stenar, 0,10-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A22 i plan. Foto från SÖ.

A23, Stolphål

Storlek: 0,99 x 0,67 m

Belägenhet: N 6583048,340 E 609746,660 Z 6,55

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av kantiga och rundade stenar, ca 0,10-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A23 i plan. Foto från SÖ.

A24, Stolphål

Storlek: 0,51 x 0,43 m

Belägenhet: N 6583051,284 E 609742,462 Z 6,56

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad oval stensamling av rundade och kantiga stenar, ca 0,05-0,15 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A24 i plan. Foto från SÖ.

A25, Stolphål

Storlek: 1,14 x 0,82 m

Belägenhet: N 6583054,455 E 609738,735 Z 6,50

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad något gles rundad stensamling av rundade stenar, ca 0,10-0,20 m st. Något skadad av plöjning. Omgivet av gulgrå lera.

A25 i plan. Foto från SÖ.

A26, Stolphål

Storlek: 0,38 x 0,33 m

Belägenhet: N 6583031,357 E 609771,466 Z 6,61

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,10-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A26 i plan. Foto från SÖ.

A27, Stolphål

Storlek: 0,38 x 0,31 m

Belägenhet: N 6583030,609 E 609771,430 Z 6,61

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,15-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A27 i plan. Foto från SÖ.

A28, Stolphål

Storlek: 0,53 x 0,25 m

Belägenhet: N 6583030,058 E 609772,453 Z 6,57

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A28 i plan. Foto från SÖ.

A29, Stolphål

Storlek: 0,43 x 0,30 m

Belägenhet: N 6583031,427 E 609772,964 Z 6,56

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,15-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A29 i plan. Foto från SÖ.

A30, Stolphål

Storlek: 0,78 x 0,72 m

Belägenhet: N 6583024,686 E 609779,355 Z 6,60

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A30 i plan. Foto från SÖ.

A31, Stolphål

Storlek: 0,62 x 0,53 m

Belägenhet: N 6583021,504 E 609783,450 Z 6,60

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av runda och kantiga stenar, ca 0,10-0,30 m st. Något skadad av plöjning. Omgivet av gulgrå lera.

A31 i plan. Foto från SÖ.

A32, Stolphål

Storlek: 0,30 x 0,30 m

Belägenhet: N 6583018,655 E 609787,411 Z 6,58

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre rund stensamling av rundade stenar, ca 0,10-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A32 i plan. Foto från SÖ.

A33, Stolphål

Storlek: 0,36 x 0,32 m

Belägenhet: N 6583015,911 E 609791,463 Z 6,37

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,10-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A33 i plan. Foto från ÖSÖ.

A34, Stolphål

Storlek: 0,64 x 0,50 m

Belägenhet: N 6583012,728 E 609795,324 Z 6,56

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av rundade stenar, ca 0,05-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A34 i plan. Foto från SÖ.

A35, Stolphål

Storlek: 0,60 x 0,33 m

Belägenhet: N 6583009,662 E 609799,469 Z 6,50

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av rundade stenar, ca 0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A35 i plan. Foto från SÖ.

A36, Stolphål

Storlek: 0,56 x 0,35 m

Belägenhet: N 6583006,773 E 609803,417 Z 6,47

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund stensamling av rundade stenar, ca 0,10-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A36 i plan. Foto från SÖ.

A37, Stolphål

Storlek: 0,55 x 0,41 m

Belägenhet: N 6583003,950 E 609807,095 Z 6,34

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A37 i plan. Foto från SÖ.

A38, Stolphål

Storlek: 0,72 x 0,47 m

Belägenhet: N 6583000,941 E 609811,410 Z 6,48

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad oval sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A38 i plan. Foto från SÖ.

A39, Stolphål

Storlek: 0,67 x 0,42 m

Belägenhet: N 6582997,985 E 609815,480 Z 6,46

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad oval sten-samling av rundade och kantiga stenar, ca 0,05-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A39 i plan. Foto från SÖ.

A40, Stolphål

Storlek: 0,81 x 0,79 m

Belägenhet: N 6582995,083 E 609819,652 Z 6,43

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,20 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A40 i plan. Foto från SÖ.

A41, Stolphål

Storlek: 0,62 x 0,45 m

Belägenhet: N 6582992,224 E 609823,804 Z 6,44

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Något skadad av plöjning. Omgivet av gulgrå lera.

A41 i plan. Foto från SÖ.

A42, Stolphål

Storlek: 0,73 x 0,56 m

Belägenhet: N 6582989,242 E 609827,775 Z 6,30

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A42 i plan. Foto från SÖ.

A43, Stolphål

Storlek: 0,69 x 0,62 m

Belägenhet: N 6582983,421 E 609836,183 Z 6,18

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera. Fotografi saknas.

A44, Stolphål?

Storlek: 0,30 x 0,30 m

Belägenhet: N 6582980,907 E 609839,121 Z 6,10

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som ett par stenar intill varandra ca 0,15-0,30 m st. Skadad av plöjning. Omgivet av gulgrå lera.

A44 i plan. Foto från SÖ.

A45, Stolphål?

Storlek: 0,36 x 0,25 m

Belägenhet: N 6582977,589 E 609844,100 Z 6,20

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som ett par stenar intill varandra ca 0,15-0,30 m st. Skadad av plöjning. Omgivet av gulgrå lera. Fotografi saknas.

A46, Stolphål

Storlek: 0,37 x 0,33 m

Belägenhet: N 6582974,600 E 609848,086 Z 6,25

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en mindre stensamling av ca 0,10-0,30 m st rundade och kantiga stenar. Omgivet av gulgrå lera.

A46 i plan. Foto från SÖ.

A47, Stolphål

Storlek: 0,69 x 0,50 m

Belägenhet: N 6582971,664 E 609852,230 Z 6,31

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,10-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A47 i plan. Foto från SÖ.

A48, Stolphål

Storlek: 1,00 x 0,72 m

Belägenhet: N 6583054,232 E 609766,661 Z 6,18

Status: Kvarligger, ej undersökt

Beskrivning: Syntes som en väl avgränsad rund sten-samling av rundade stenar, ca 0,15-0,25 m st. Omgivet av gulgrå lera.

A48 i plan. Foto från SÖ.

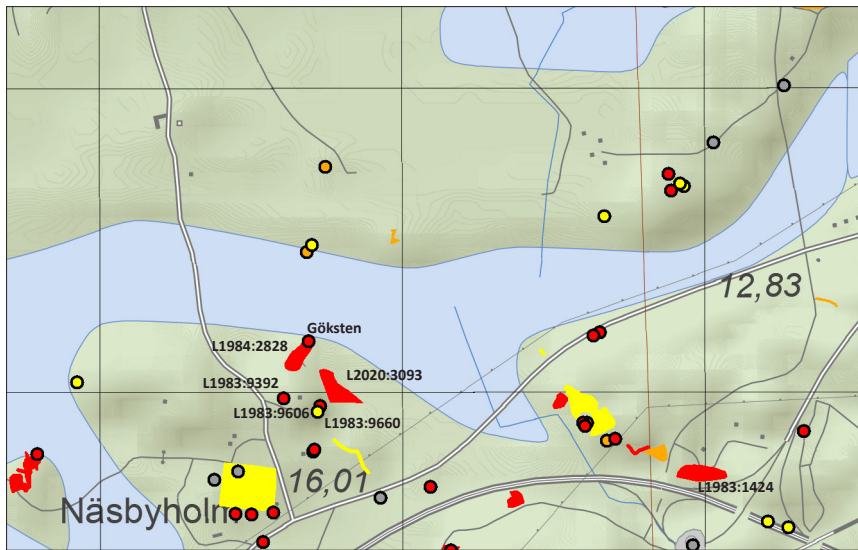
Bilaga 3. Schaktbeskrivningar

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Anl/Fynd etc	Beskrivning
101	25 x 4	0,30	F100	Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
108	10 x 5-7	0,25		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
117	14 x 5-8	0,35		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
127	28 x 4-9,5	0,30		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera,
165	25 x 4	0,25	F163	Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
173	23 x 3-5	0,30		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
865	143 x 3-16	0,40	A18-A47, F182 & 183	Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
974	19 x 3-6	0,35	A48	Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
982	11 x 3,40	0,30		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
987	11 x 3-4	0,35		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
991	12 x 3,70	0,30		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.
995	12 x 2,50	0,35		Åkermark. Vegetationsskikt, därefter brungrå lera.

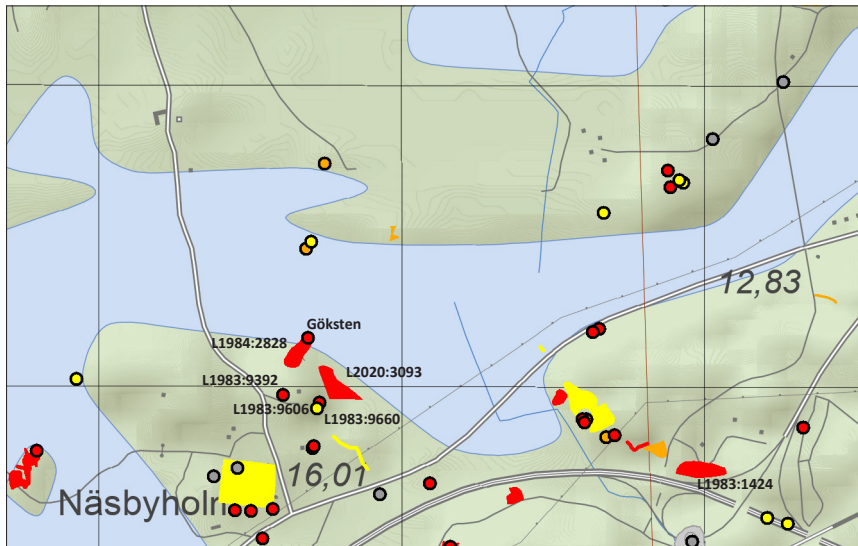
Bilaga 4. Fyndlista

Fnr	Schakt	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Beskrivning	N (x)	E (y)	Z
100	101	Metalldetektor/ schaktfynd	Mynt	Cu legering	25,20	Identifikation: Fredrik I, 2 Öre Silvermynt, 1749	6582987,046	609852,035	6,00
163	165	Metalldetektor/ schaktfynd	Mynt	Cu legering	5,32	Möjlig identifikation: Karl XI, 1/6 Öre Silvermynt, 1666-1668	6583010,214	609838,724	5,95
182	865	Metalldetektor/ schaktfynd	Mynt	Cu legering	1,15	Identifikation: Gustav IV Adolf, 1/12 Skilling, 1802 ev. 1808	6583040,952	609752,144	6,70
183	865	Metalldetektor/ schaktfynd	Mynt	Cu legering	7,48	Möjlig identifikation: Kristina, Kopparmynt 1/4 Öre, 1633-1654	6583054,110	609740,367	6,52

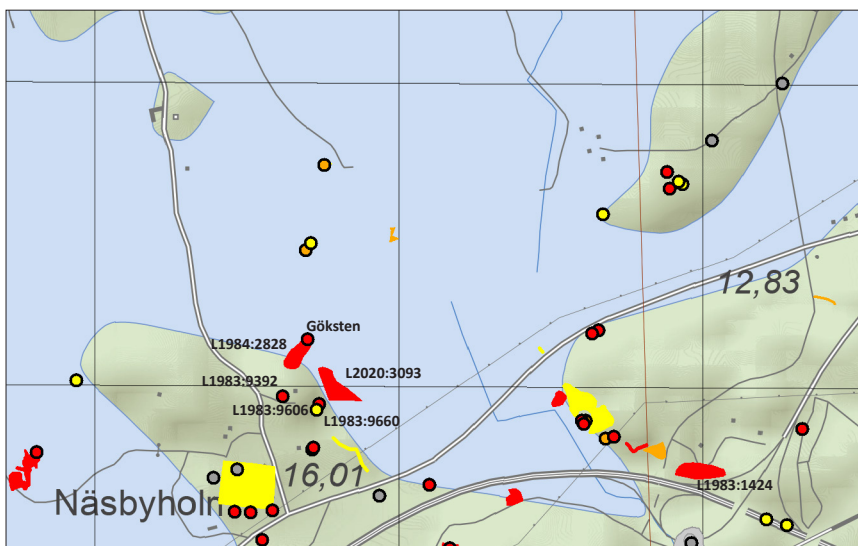
Bilaga 5. Strandnivåkartor

Strandnivåkarta som illustrerar hur landskapet såg ut ca 950 e. Kr (vikingatid). Källa: Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Strandnivåkarta som illustrerar hur landskapet såg ut ca 450 e. Kr (folkvandringstid). Källa: Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Strandnivåkarta som illustrerar hur landskapet såg ut ca 50 f. Kr (förromersk järnålder). Källa: Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Vedlab rapport 20055

**Vedartsanalyser på material från Södermanland.
Strängnäs L2020:3093**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 20055

2020-08-19

Vedartsanalyser på material från Södermanland. Strängnäs L2020:3093

Uppdragsgivare: Ingeborg Svensson/Sörmlands Arkeologi AB

Arbetet omfattar två kolprover från härdar inom ett boplatssområde.

De två proverna innehåller kol från ek och gran. Båda trädslagen kan bli gamla i sig och proverna kan därmed komma att ge dateringar med hög egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
2	1	Härd	43,5g	0,5g 5 bitar	Ek 5 bitar	Ek 164mg	
3	2	Härd	19,3g	3,5g 6 bitar	Gran 6 bitar	Gran 398mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 070 34 00 645

E-post: vedlab@telia.com

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor störrar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Bilaga 7. ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratory
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2020-09-18

Ingeborg Svensson
Sörmlands Arkeologi AB
c/o Lars Norberg
Tideliussgatan 37, 3 tr
118 69 STOCKHOLM

Resultat av ^{14}C datering av träkol från L2020:3093, Strängnäs kommun, Södermanlands län. (p 3075)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

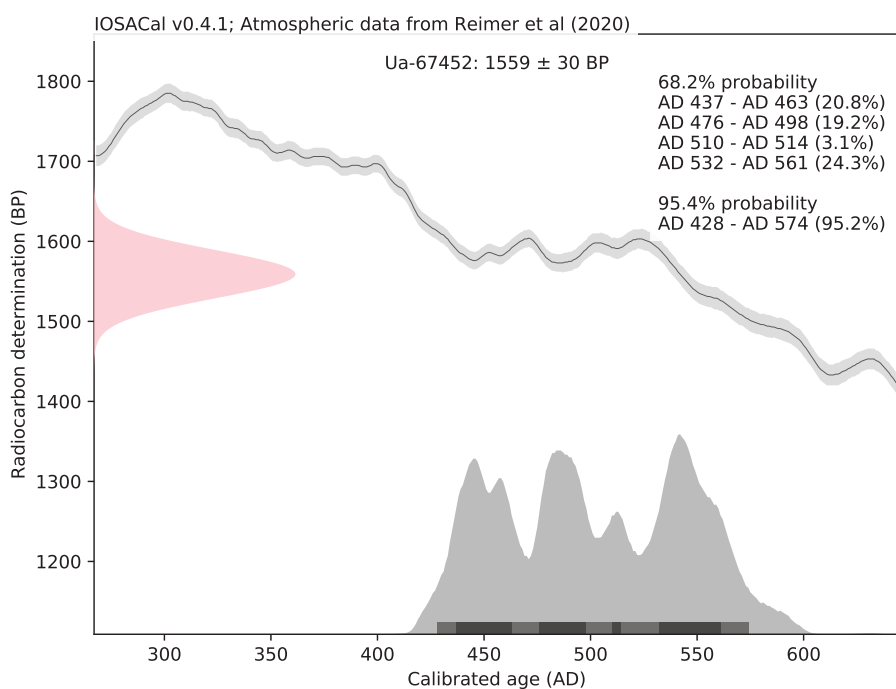
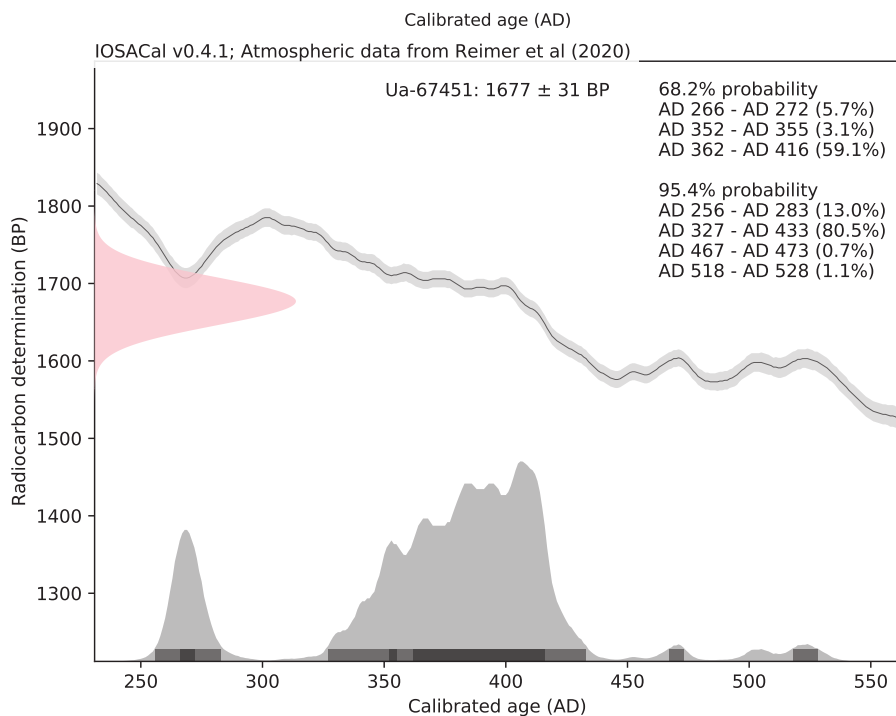
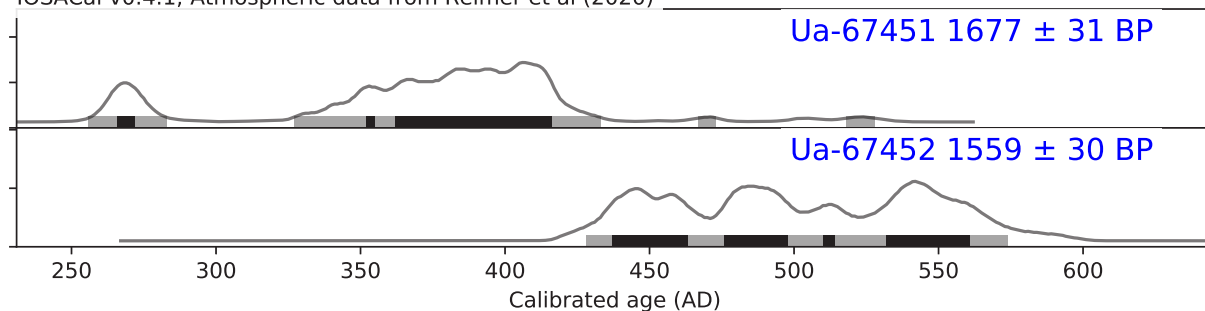
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-67451	Anl 2, Provnr 1	-25,0	1 677 $\pm$ 31
Ua-67452	Anl 3, Provnr 2	-23,3	1 559 $\pm$ 30

Med vänliga hälsningar

Karl Håkansson / Lars Beckel

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

OXIDER

Avlägsna - Skydda - Bevara

Konserveringsrapporter gällande mynt från Eldsund 7:1 Strängnäs kommun

Max Jahrehorn
Rapport april 2021
K21-325
OXIDER

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

Ort/Anläggning: Eldsund 7:1, Strängnäs kommun, Södermanlands län**Fynd nr:** 100**Kontaktperson:** Ingeborg Svensson, Sörmlands Arkeologi AB**Kons nr:****Datum in:** 2021-01-20**Datum ut:** 2021-04-22**Föremål:** Mynt**Material:** Cu-legering**Antal:** 1**Mått:****Vikt in:** 25,34g **Vikt ut:** 25,20g**Foto:** Ja**Behandling:**

Myntets ytor täcks av tunnare föroreningar och under dessa syns ett något vittrat skikt. På ett par ställen vilar den präglade ytan som ett skal på underliggande brunröda metall. Några högre plana krutor noteras på dess åtsida och i ytterkanterna syns underliggande brunröda metall på flera ställen.

Myntet före konservering.

Myntet rengörs mekaniskt under mikroskop med dentalverktyg och trästicka samt mjuk pensel, för att avlägsna hårdare föroreningar. För att nå något djupare så rengörs ytorna kort med EDTA-diNa 1,5%

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

samt följande urlakning i varmt avjoniserat vatten i flera bad. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.

Myntet efter konservering.

Hanteras varsamt

Identifikation: Fredrik I, 2 Öre Silvermynt, 1749

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

Ort/Anläggning: Eldsund 7:1, Strängnäs kommun, Södermanlands län**Fynd nr:** 163**Kontaktperson:** Ingeborg Svensson, Sörmlands Arkeologi AB**Kons nr:****Datum in:** 2021-01-20**Datum ut:** 2021-04-22**Föremål:** Mynt**Material:** Cu-legering**Antal:** 1**Vikt in:** 5,35g **Vikt ut:** 5,32g**Foto:** Ja**Behandling:**

Myntet är i stort sätt helt inneslutet i kraftigare föroreningar dock exponeras underliggande brunröda metall längst ytterkanterna. På myntets ena sida har föroreningarna lossnat helt på några ställen och i dessa områden syns att föroreningarna vilar som en skorpa, ingen prägning är synlig.

Myntet före behandling.

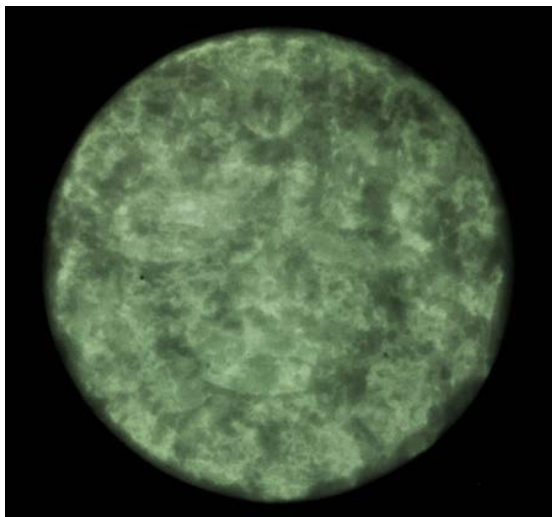
Myntet rengörs mekaniskt under mikroskop med dentalverktyg och trästicka samt mjuk pensel, för att avlägsna hårdare föroreningar. Föremålet är mycket kraftigt nedbrutet och vissa föroreningar måste lämnas kvar på ytorna eftersom de är bärare av omkringliggande områden. De ömtåliga ytorna rengörs endast med 80%-ig etanol samt urlakas i flera bad med avjoniserat vatten. Dehydrering i 95%-ig

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.

Röntgenfotografi på myntet för att studera nedbrytningsgrad och möjliggöra ytterligare information.

Myntet efter konservering.

Hanteras varsamt

Möjlig identifikation: Karl XI, 1/6 Öre Silvermynt, 1666-86.

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

Ort/Anläggning: Eldsund 7:1, Strängnäs kommun, Södermanlands län**Fynd nr:** 182**Kontaktperson:** Ingeborg Svensson, Sörmlands Arkeologi AB**Kons nr:****Datum in:** 2021-01-20**Datum ut:** 2021-04-22**Föremål:** Mynt**Material:** Cu-legering**Antal:** 1**Mått:****Vikt in:** 1,16g **Vikt ut:** 1,15g**Foto:** Ja**Behandling:**

Myntet är svagt böjt och har skador längst ytterkanterna, dessa är av äldre datum. Föroreningarna som täcker ytorna är relativt kraftiga och ser ut att ligga som ett skal över underliggande brunröda metall. Ett mindre centralt område på myntets ena sida visar vissa element från dess prägling. Inslag av koppar(II)klorid noteras.

Myntet före konservering.

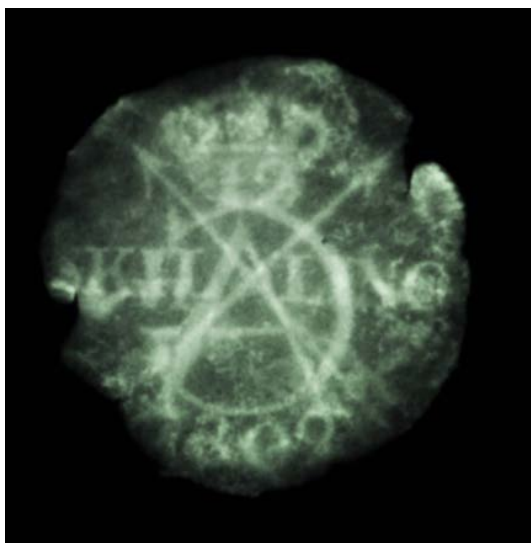
Myntet rengörs mekaniskt under mikroskop med dentalverktyg och trästicka samt mjuk pensel, för att avlägsna hårdare föroreningar. Föremålet är mycket kraftigt nedbruten och vissa föroreningar måste lämnas kvar på ytorna eftersom de är bärare av omkringliggande ytor.

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

De ömtåliga ytorna rengörs endast med 80%-ig etanol samt urlakas i flera bad med avjoniserat vatten. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.

Röntgenfotografi på myntet för att studera nedbrytningsgrad och möjliggöra ytterligare information.

Myntet efter konservering.

Hanteras varsamt

Identifikation: Gustav IV Adolf, 1/12 Skilling, 1802 eventuellt 1808.

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

Ort/Anläggning: Eldsund 7:1, Strängnäs kommun, Södermanlands län**Fynd nr:** 183**Kontaktperson:** Ingeborg Svensson, Sörmlands Arkeologi AB**Kons nr:****Datum in:** 2021-01-20**Datum ut:** 2021-04-22**Föremål:** Mynt**Material:** Cu-legering**Antal:** 1**Vikt in:** 7,50g **Vikt ut:** 7,48g**Foto:** Ja**Behandling:**

Myntet är i stort sätt helt inneslutet i kraftigare föroreningar dock exponeras underliggande brunröda metall längst ytterkanterna. På myntets bägge sidor har föroreningarna lossnat helt på några ställen och i dessa områden syns att föroreningarna vilar som en skorpa, en mycket svag prägling kan skymtas på dess ena sida.

Myntet innan konservering.

Sidan med en svag prägling.

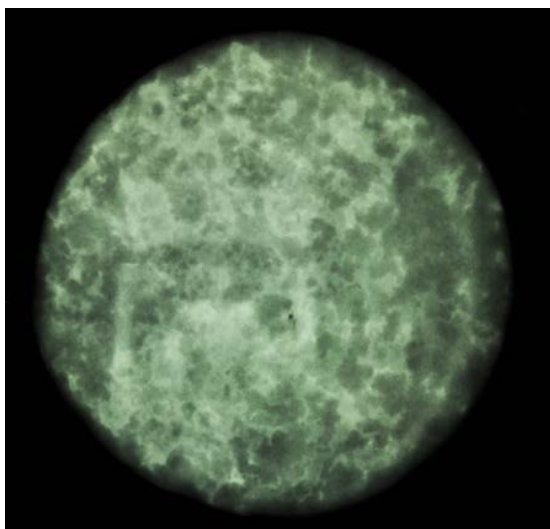
Myntet rengörs mekaniskt under mikroskop med dentalverktyg och trästicka samt mjuk pensel, för att avlägsna hårdare föroreningar. Föremålet är mycket kraftigt nedbrutet och vissa föroreningar måste lämnas kvar på ytorna eftersom de är bärare av omkringliggande områden.

Konserveringsrapport

MJ

Rapport id: K21-325

De ömtåliga ytorna rengörs endast med 80%-ig etanol samt urlakas i flera bad med avjoniserat vatten. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.

Röntgenfotografi på myntet för att studera nedbrytningsgrad och möjliggöra ytterligare information.

Myntet efter konservering.

Hanteras varsamt

Möjlig identifikation: Kristina, Kopparmynt ¼ Öre, 1633-54.

OXIDER

Avlägsna - Skydda - Bevara

OXIDER AB
Södra Vägen 30
392 45 Kalmar

www.oxider.se

Telefon: 0722 47 58 58

E-post: max.jahrehorn@oxider.se